

Ніколаєнко В.О.,

доктор філософії, доцент кафедри англійської філології
та методики викладання іноземної мовиХарківського національного університету імені В. Н. Каразіна
<https://orcid.org/0000-0002-5056-271X>

БЛЕНДИ В ОПОВІДЯХ ПРО СНОВИДІННЯ: СТРАТЕГІЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ТА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Стаття присвячена аналізу концептуальних структур, що мають ознаки блендів у переказах сновидінь. Такі концептуальні структури в межах цього дослідження розглядаються з перспективи когнітивної лінгвістики як оніричні бленди, або образно-моторні продукти несвідомої оніричної уяви, які викликають складнощі при переказуванні сновидінь після пробудження. Вони поєднують у собі характеристики, які не можуть співіснувати у реальному досвіді, але у сновидінні сприймаються як природні. Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до втілених і когнітивних механізмів наративної організації досвіду, а також необхідністю опису того, як вербальні засоби реконструюють нелінійну логіку сновидінь. Метою дослідження є опис видів таких блендів та способів, якими оповідачі вербально передають їх в оповіді. Матеріалом стали автентичні англомовні оповіді про сновидіння з відкритого онлайн-джерела. Виділено три основні способи вербалізації: пряме позначення змішаного статусу (напр. *a mix of, a blend of*), визначення основного концепту та поступова корекція референції (напр. сполучники *but, yet, although*), та оповідь з участю бленду без експліцитних без коментарів. В оповідях про сновидіння бленди трапляються зокрема в образах персонажів, місць, сценаріїв або точки зору оповідача. Теорія концептуальної метафори дозволяє переосмислити відомий феномен оніричних блендів і розглянути, які асоціації та ментальні схеми лежать в основі побудови цих концептуальних структур. Особливістю сновидінь є втілена презентація блендів, яка робить їх одночасно конкретними й парадоксальними, а також робить нагальним підбір мовцями нетипових лінгвістичних конструкцій для передачі цього специфічного досвіду, будуючи його своєрідну поетику. Зроблено висновок, що концептуальна інтеграція є базовим механізмом мислення, який дозволяє поєднувати суперечливі властивості в межах єдиного образу та забезпечує когерентність. Аналіз блендів в дискурсі оповідей про сновидіння показує, що людська свідомість природно схильна до створення таких змішаних структур, що робить оповіді про сні важливим матеріалом для вивчення універсальних принципів концептуальної організації мислення.

Ключові слова: теорія концептуальної інтеграції, блендінг, концепт, когнітивна лінгвістика, сновидіння.

Постановка проблеми. Дослідження свідчать, що всі люди бачать сні [1, с. 122], навіть якщо не завжди їх пам'ятають. Таким чином сновидіння є універсальним людським досвідом, однак природа змісту снів досі залишається предметом дослідження. Відома химерність сновидінь значною мірою пов'язана з розмиттям меж між концептами, що

накладаються та змішуються оніричною уявою. Однак, коли оповідачі переказують свої сновидіння, такий блендінг концептів є викликом щодо способу концептуалізації та вербалізації образного змісту сновидіння, що зумовило актуальність цього дослідження.

Теоретичні передумови: від психоаналізу до когнітивної лінгвістики. Дослідження сновидінь пройшло довгий шлях від психоаналітичних інтерпретацій до сучасних когнітивних підходів. Класична психоаналітична школа, започаткована З. Фройдом, розглядала сні як прояв підсвідомих бажань, що проходять через процеси цензури – так званих конденсації, зсуву та символізації [2]. Конденсація у цьому контексті означає поєднання кількох елементів у межах одного образу, який пізніше отримав назву «бленду» у термінах когнітивної лінгвістики. Фройдова модель ґрунтувалася на ідеї латентного змісту сновидіння, який ховається за маніфестним, зашифрованим образом, що вимагає тлумачення.

Пізніше, у 1970-х роках, нейрофізіологи А. Гобсон і Р. Мак-Карлі сформулювали гіпотезу активації-синтезу, згідно з якою сновидіння є результатом спонтанної активації мозкових ділянок під час фази швидкого сну [3; 4]. Відповідно до цієї моделі, сні не мають попередньо закладеного змісту, а є радше наративною реконструкцією хаотичної нейронної активності. Ця концепція заперечувала фройдівський символізм, але водночас відкривала шлях до подальших когнітивних інтерпретацій сновидінь, зокрема до розуміння снів як процесу наративного структурування досвіду.

В свою чергу, когнітивна лінгвістика, зокрема починаючи з відомих робіт Дж. Лакоффа і М. Джонсона [5], розглядає метафору не як стилістичну фігуру, а як базовий механізм мислення, що структурує наше сприйняття реальності. На цій основі Ж. Фокон'є та М. Марк Тернер розробили теорію концептуальної інтеграції, або теорію блендінгу [6; 7]. Згідно з нею, мислення функціонує через поєднання окремих ментальних просторів (структур знань, досвіду) у новий, емерджентний простір, який утворює новий смисл.

У контексті сновидінь ця модель має надзвичайну пояснювальну силу [8; 9; 10]. Якщо у свідомому стані людина схильна до селективного відображення характеристик (наприклад, у метафорі *LOVE IS A JOURNEY* активуються лише певні риси подорожі, а не всі її аспекти), то у сновидіннях механізм блендінгу втрачає вибірковість [11]. Елементи різних концептуальних просторів, наприклад, людей, місць, сценаріїв, навіть елементарних образ-схем, змішуються без обмежень логіки. Саме це робить сні таким складним для вербального переказування досвідом.

Дослідник сновидінь М. Блечнер [1; 12] запропонував термін «інтероб'єкти» для позначення таких гібридних ментальних конструкцій, які одночасно належать до кількох категорій, що виявляють ознаки взаємної несумісності, тобто породжують парадоксальний зміст.

Варто додати, що сучасна когнітивна наука [13; 14] підкреслює тілесну природу концептуальних процесів. Мислення та емоції тісно пов'язані з перцептивними схемами, тому сни можна розглядати як «втілені метафори», тобто сенсорні реконструкції досвіду.

Таким чином, концептуальна інтеграція у сновидіннях є не метафоричним явищем, а когнітивним механізмом, який відображає спосіб обробки інформації мозком під час несвідомого стану. Оповіді про сновидіння як лінгвістичний матеріал демонструють природну схильність свідомості до створення блендів та способи концептуального та вербального подолання парадоксальності.

Отже, метою дослідження було дослідити способи концептуалізації блендів оніричної уяви в дискурсі переказів сновидінь. Для цього було розв'язано такі завдання: описано основні елементи сновидінь, що можуть брати участь у блендингу, та проаналізовано стратегії вербалізації цих блендів.

Вибірка для цього дослідження була зроблена на основі корпусу з 60 155 оповідей про сновидіння (22 148 009 слів), зібраних у 2023 році за допомогою програми Ostoparse з щоденників сновидінь, розміщених користувачами у відкритому доступі на сайті dreamjournal.net [11]. Матеріал для аналізу підбирався спочатку методом суцільної вибірки, а потім на основі першого етапу аналізу приклади підбирались за визначеними ключовими словами (*mix, blend, at the same time, simultaneously*). Для пошуку конкордансів за ключовими словами використовувалась програма AntConc (Build 4.2.1) [15].

Способи вербалізації окремих категорій оніричних блендів. Під оніричним блендом у цьому дослідженні ми розуміємо концептуальні структури, які мають ознаки окремих втілено несумісних концептів та при переказуванні сновидіння ідентифікуються оповідачами як бленди, тобто концепти із мішаним статусом. Такі оніричні концептуальні структури можуть вербалізуватись: i) через пряме вказання на змішаний статус бленду (*a blend of, a mix of, a mélange of*); ii) через визначення основного концепту та поступову корекцію референції (сполучники поступки *but, although, yet*; вираз *at the same time*); iii) шляхом продовження оповіді без експліцитного коментування змішаного статусу концепту.

Наш аналіз показує, що однією з найпомітніших категорій, що часто постають у вигляді блендів, та ідентифікуються оповідачами як бленди, є персонажі. Саме персонажі найчастіше функціонують не як стабільні ідентичності, а як гібридні утворення, що поєднують риси кількох осіб.

(1) *I was with someone who was like a mix of my father and my boyfriend...*

Цей приклад ілюструє бленд ідентичності: персонаж поєднує риси двох ключових фігур, створюючи неможливу втілено, але у можливу концептуально структуру (наприклад, як метамфору), та і цілком природну для сновидіння. При цьому, оповідач експліцитно вказує на змішаний концептуальний статус персонажа, називаючи його *a mix of*.

Подібний приклад:

(2) *The person divorcing me isn't my husband anymore, he's my father – apparently a mix of both.*

В (2) оповідач підкреслює динаміку і концептуалізації, тобто зміну категорії, а також використовує маркер непевності *apparently*, що вказує на сприйняття бленду як дивного.

Психоаналітичні інтерпретації таких типових блендів лежать поза межами цього дослідження, але варто зазначити, що з точки зору наративної організації, персонажі-бленди відіграють роль у підтриманні когерентності сновидіння. Коли зміст стає надто фрагментованим, поява фігури, що поєднує кілька значущих ідентичностей, виконує інтегративну функцію – вона «склеює» різні епізоди у спільну історію.

Схожим чином описується бленд місця в іншій оповіді про сновидіння, де автор(ка) також дає деталі вхідних просторів, які саме присутні в бленді:

(3) *We are at my parents' cabin. The cabin is a blend of the real cabin (the outside appearance) and some other house (interior)...*

В інших випадках оповідачі замість прямого вказання на змішаний концептуальний статус об'єкту сновидіння вдаються до стратегії, що полягає у визначенні основного концепту і корекції референції за допомогою описання конкретних несумісних, парадоксальних деталей. Отже, мовці в таких випадках не використовують пряме позначення бленду, але натякають на нього через суперечливі деталі опису. Використання конструкцій протиставлення (*but, yet*) є типовим способом концептуалізації парадоксального в сновидіннях. Наприклад:

(4) *I entered my school, but inside it looked like my grandmother's house.*

Тут оповідач ідентифікує основний концепт (*my school*), але додає уточнення, де сполучник *but* фіксує момент розриву між очікуваним і дійсним.

(5) *I'm leaving work at the end of the night only in the dream it's not work – it's some sort of prison or juvenile detention center. The only other person here is myself aged 4 years younger. We've both been in here for years.*

(6) *Another dream about work, which involved me and my colleagues going to different floors in the lift. It seemed different, more like a hospital lift now, but even more rickety feeling than normal. . . .*

У прикладах (5) та (6) оповідачі також починають із називання основного, наративно актуального концепту, і кажуть, що вони у сновидінні знаходяться на роботі, а потім додають описи риз, що домішались до прототипу (*only in the dream it's not work; It seemed different*). Під наративно актуальним тут ми розуміємо концепт, що дозволяє «історії», що конструюється під час проживання сновидіння та під час його переказування, залишатись когерентною попри те, що в гіперасоціативному стані сну із сновидіннями оніричні уява змішує цей концепт із іншим чи іншими та він набуває парадоксальних рис.

Однією з найхарактерніших рис сновидінь є непередбачувані зміщення простору та перспективи, що під час переказування зазвичай долається експліцитними коментарями про зміну:

(7) *I'm at school, then suddenly at the beach, but it's still somehow the same place.*

Увагу також привертають бленди фреймів, що поєднують схемно несумісні базові риси, як, наприклад, «бігти від когось :: бігти за кимось»:

(8) *We were running from him yet trying to find him at the same time.*

Однією з найвиразніших ознак парадоксального мислення у сновидіннях є співіснування взаємовиключних властивостей

в одному образі чи персонажі з опосередкованим коментарем, що не стосується прямо статусу концепту як продукту блендинга, або взагалі продовження оповіді без експліцитних коментарів про бленд. В таких випадках суперечливі атрибути порушують базові принципи логічної категоризації, але у межах оніричної уваги видаються абсолютно природними. Саме вони створюють ефект «порушеної реальності» та надають сну внутрішню поетику.

Показовим прикладом є фрагмент:

(9) *Zack and Daniel talked and laughed while getting food. I felt happy that they could hang out again. I knew Daniel had died, but I wasn't confused about his presence.*

Тут відбувається поєднання втілено несумісних, але сумісних концептуально атрибутів «живий» і «мертвий». З когнітивної перспективи це приклад концептуального бленду з протилежними вхідними. В сновидінні обидві характеристики функціонують одночасно, не викликаючи сумніву. Таким чином, оповідач приймає абсурд як норму, демонструючи зниження контролю логічної консистентності та домінування емоційної істинності над фактичною.

Якщо зазвичай когнітивна операція блендингу передбачає селективне відображення певних рис із вхідних ментальних просторів таким чином, аби творився новий зміст, в сновидіннях можливе одночасне залучення протилежних властивостей, таких як живий :: мертвий:

(10) *We were talking about grandma when she entered the room and sat with us. My grandma looked normal except for the fact that her eyes were no longer hers. They were empty and completely black. I was silent as I knew that she was dead.*

У прикладі (10) оповідач одночасно усвідомлює смерть бабусі та сприймає її присутність як природну. Цей парадокс живий/мертвий демонструє подвійне проектування протилежних властивостей у межах одного бленду. Окремо зазначимо, що бленди властивостей (тобто парадоксальні властивості, коли об'єкт має характеристику, (наприклад, живий::мертвий) легше вербалізуються і сприймаються оповідачами з меншим подивом та з меншою кількістю експліцитних коментарів, ніж референційні парадокси, коли елемент сновидіння одночасно є чимось несумісним (наприклад, РОБОТА :: ШКОЛА).

Інший різновид суперечливих атрибутів стосується поєднання вікових чи часових параметрів. Такі випадки не лише метафоричні, а й когнітивно реальні у сновидінні: один і той самий персонаж одночасно має риси різних вікових категорій. Це створює ефект плинності ідентичності, який порушує стабільну категоріальність свідомого досвіду.

(11) *me and Sara had exchanged personalites, or better we were both at once. she was in a car too. but she was also me... complicated*

У прикладі (11) оповідач намагається пояснити парадоксальність блендингу власної перспективи із перспективою іншого, після декількох уточнень підсумовує, що такий досвід важко вербалізувати.

Бленди Я-Інший є однією з найцікавіших категорій сновидінь. Вони демонструють здатність до одночасного проживання кількох перспектив:

(12) *I was 4 girls simultaneously... Even though I was them, I wasn't me as them.*

У прикладі (13) оповідач робить спробу пояснити свої суб'єктивні оніричні переживання, це вдається важко через

парадоксальність, змішаність концептуального статусу елементів (в цьому випадку, власної ідентичності і перспективи).

Схожий випадок – зміщення перспективи оповідача. Наприклад:

(13) *I was walking through the house, then suddenly I saw myself from above.*

Це демонструє зміну фокалізації: суб'єкт оповіді стає об'єктом спостереження. З когнітивної точки зору, це перехід від егоцентричної моделі (first-person view) до об'єктивної (third-person view). Такі зміни нагадують кінематографічні кадри, ілюструючи здатність людської уяви до таких когнітивних операцій.

Висновки. Проведений аналіз показує, що оповіді про сновидіння є продуктивним матеріалом для вивчення процесів концептуальної інтеграції як одного з базових механізмів людського мислення. У переказах снів послідовно виявляються оніричні бленди, тобто концептуальні структури, у яких поєднуються несумісні елементи реального досвіду, як-то живе й мертве, минуле й теперішнє, «я» й «інший», одне місце й інше. Попри цю несумісність, такі утворення сприймаються оповідачами як логічно прийнятні всередині оніричної реальності. Це свідчить про когнітивну толерантність людської свідомості до парадоксів і про схильність до побудови зв'язних моделей навіть із суперечливого матеріалу.

Виявлені три основні способи вербалізації блендів:

- експліцитне позначення змішаного статусу (*a mix of, a blend of*);
- визначення основного концепту (часто за принципом наративної логіки) та корекція референції через протиставні конструкції (*but, yet, although*);
- опис бленду без коментарів про його «змішаний» статус.

У структурі сновидінь найчастіше поєднуються персонажі, простори, часові параметри й точки зору, що створює багатовимірний оніричний світ. Теорія концептуальної метафори дає змогу побачити за цими процесами поєднання тілесного досвіду, емоційної пам'яті і наративної структури. Втілений характер оніричних блендів робить їх конкретними й водночас парадоксальними, що змушує мовців шукати нестандартні лінгвістичні способи для їх опису, підштовхуючи до креативних рішень або описових коментарів.

Таким чином, оніричні бленди демонструють природну здатність людського мислення інтегрувати суперечливе й надавати хаотичному досвіду когерентної форми. Це дозволяє розглядати оповіді про сни не лише як наративи про несвідоме, а як свідчення універсальних когнітивних механізмів.

Література:

1. Blechner, M. The dream frontier. New York : Routledge, 2001. 336 p.
2. Freud, S. The interpretation of dreams / Trans. by J. Strachey. New York : Gramercy Books, 1996/1913. 212 p.
3. Hobson, J. A., & McCarley, R. W. The brain as a dream state generator: An activation-synthesis hypothesis of the dream process. *The American journal of psychiatry*, 1977. Vol. 134. № 12. PP. 1335-1348. <https://doi.org/10.1176/ajp.134.12.1335>
4. Hobson, A. Activation synthesis hypothesis of dreaming. *Essential Papers on Dreams*, 1992, Vol. 4, PP. 452-473.
5. Lakoff, G.; Johnson, M. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press, 2008. 292 p.
6. Fauconnier, G. & Turner, M. *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books, 2008. 464 p.

7. Fauconnier, G., & Turner, M. Conceptual integration networks. *Cognitive Science*, 1998. Vol. 22. № 2. PP. 133-187. <https://ssrn.com/abstract=1292966>
8. Bolognesi, M.; Bichisecchi, R. Metaphors in dreams: Where cognitive linguistics meets psychoanalysis. *Language and Psychoanalysis*, 2014. Vol. 3. № 1. PP. 4-22.
9. Lakoff, G. How metaphor structures dreams: The theory of conceptual metaphor applied to dream analysis. *Dreaming*, 1993, Vol. 3, №2, PP. 77-98.
10. Lakoff, G. The neural theory of metaphor [Електронний ресурс]. SSRN, 2009. Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=1437794>
11. Ніколаєнко В.О. Лінгвокогнітивні характеристики англомовного наративу оніричного особистого досвіду. Дис. ... доктора філософії за спеціальністю 035 – Філологія. Харків, 2023. 228 с.
12. Blechner, M. J. The mindbrain and dreams: An exploration of dreaming, thinking, and artistic creation. New York : Routledge, 2018. 358 p.
13. Damasio, A. The feeling of what happens: Body and emotions in the making of consciousness. San Diego: A Harvest Book, 1999. 400 p.
14. Barsalou, L.W. Grounding symbolic operations in the brain's modal systems. In: Semin, G.R. and Smith, E.R. (eds.) *Embodied Grounding Social, Cognitive, Affective, and Neuroscientific Approaches*. Cambridge University Press: New York, 2008. PP. 9-42.
15. Anthony, L. AntConc [Build 4.2.1.]. Center for English Language Education in Science and Engineering, School of Science and Engineering, Waseda University. Tokyo, Japan, 2023.

Nikolaïenko V. Blends in Dream Reports: Strategies of Conceptualization and Verbalization

Summary. This article analyzes conceptual structures that have the features of blends in dream reports. In this study, such conceptual structures are considered from the perspective of cognitive linguistics as oneiric blends, or figurative-motor products of the unconscious oneiric imagination, and are believed to cause difficulties in recounting dreams after awakening. Such blends combine characteristics that cannot coexist in real physical experience but are perceived as natural in dreams. The relevance of the study is due to

the growing interest in embodied and cognitive mechanisms of narrative organization of experience, as well as the need to describe how verbal means reconstruct the nonlinear logic of dreams. The aim of the study is to describe the types of such blends and the ways in which narrators verbally convey them. The material consists of authentic English-language dream journals from an open online source. Three main ways of verbalization are identified: direct mention of mixed status (e.g., a *mix of*, a *blend of*), identification of the main concept with a gradual correction of reference (e.g., conjunctions *but*, *yet*, *although*), and narration involving a blend without explicit comments. In dream narratives, blends occur in particular in characters, places, scenarios, or the narrator's point of view. The theory of conceptual metaphor allows us to rethink the well-known phenomenon of oneiric blends and consider what associations and mental schemas underlie the construction of these conceptual structures. A distinctive feature of dreams is the embodied presentation of blends, which makes them both concrete and paradoxical, and also prompts the speakers to select atypical linguistic constructions to convey this specific experience, while simultaneously constructing the unique poetics of dreaming worlds. It is concluded that conceptual integration is a basic mechanism of thinking that allows contradictory properties to be combined within a concept and ensures coherence. An analysis of blends in the discourse of dream narratives shows that human consciousness is naturally inclined to create such mixed structures, which makes dream narratives an important material for studying the universal principles of the conceptual organization of thinking.

Key words: theory of conceptual integration, blending, concept, cognitive linguistics, dreaming.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 22.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 20.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025